
Cultuursensitieve zorg in Maasveld

Een interreligieuze Paaslenteviering

OP HET ONTMOETINGSPLEIN van het multiculturele verpleeghuis Laurens Maasveld (Rotterdam) zijn de voorbereidende werkzaamheden in volle gang. Stoelen worden door vrijwilligers onder luid geschuif in een theateropstelling gezet. De muziektherapeut stalt instrumenten uit en test de geluidsinstallatie. De geestelijk verzorger worstelt met de beamer; zonder verbinding geen beeldvoorstelling. Om 14.00 uur begint de Paaslenteviering.

In Maasveld worden rond feestdagen interreligieuze vieringen georganiseerd. Het verpleeghuis, dat uitkijkt op de Maashaven, bevindt zich in het multiculturele Rotterdam-Zuid. De bewonersgroep is even cultureel divers, maar bestaat voor 60% uit bewoners met een hindoestaanse achtergrond. Naast verschillende andere bewoners van Afro-Caribische, Chinese, Turkse en Marokkaanse afkomst, vormt de groep oorspronkelijk Nederlandse bewoners een kleine minderheid. Dit zijn grotendeels 'op Zuid' geboren en getogen Rotterdammers met een (haven)arbeidersachtergrond. Ongeveer 40% van de bewoners heeft een psychogeriatrische indicatie.

Cultuursensitieve zorg

Het aantal oudere migranten in Nederland groeit snel. Naar verwachting zal het aan-

In dit artikel wordt een inspirerend voorbeeld gegeven van een viering die voor een brede groep mensen toegankelijk en aantrekkelijk is. Niet alleen wordt rekening gehouden met een grote diversiteit aan culturele en levensbeschouwelijke achtergronden. Ook worden muziek, beweging, dans en creatieve expressie bewust ingezet om mensen met een beperkte cognitie en/of taalproblemen het verhaal van de viering te laten ervaren.

Diederick Lanzing

tal 65-plussers in 2025 stijgen naar bijna 200.000. Ten opzichte van 2010 is dit meer dan een verdubbeling. Ze wonen voornamelijk in de Randstad en zijn voor het grootste deel afkomstig uit Suriname, Marokko en Turkije.¹ Deze groei betekent dat de zorgvraag uit deze groep sterk zal toenemen. Het is voor zorginstellingen belangrijk om rekening te houden met ideeën die oudere migranten en hun familie hebben over goede zorg. Hier valt nog veel winst te behalen.

De ontwikkelingen in de (ouderen)zorg zijn in toenemende mate gericht op mondigheid, zelfredzaamheid en participatie. Oudere migranten hebben hierin een kwetsbare positie. Met hun culturele achtergrond kunnen zij niet vanzelfsprekend assertief met deze trend meebewegen. Ze stellen zich vaak verlegen, bescheiden en teruggetrokken op en praten niet gemakkelijk openlijk over wat ze denken en voelen.² Daarnaast kunnen taalproblemen een complicerende factor zijn. Cultuursensitieve zorg betekent dat je als zorgprofessional openstaat voor en je handelen afstemt op de culturele en religieuze opvattingen, waarden en gedragingen van de ander. Bijvoorbeeld met betrekking tot wonen, ouderdom, ziekte, pijn en sterven. Cultuursensitieve zorg betekent je verbinden met de ander.

Interreligieuze vieringen als vorm van cultuursensitieve zorg

In de interreligieuze vieringen in Maasveld delen bewoners met elkaar hun vertrouwde verhalen, gebruiken en rituelen. Behalve de professionaliteit van mijn hindoe collega en mij, zijn de afgelopen jaren ook de expertises van de muziektherapeut, de danstherapeut en de creatieve therapeut ingezet. Hierdoor kunnen de bewoners, ondanks culturele drempels, taalbarrières en psychogeriatrische beperkingen, zo actief mogelijk betrokken worden in de vieringen.

In de afgelopen jaren is succesvol geëxperimenteerd met vormen met de volgende kenmerken:

- *Religies zijn zichtbaar en herkenbaar* door verhalen en rituelen, maar exclusief taal- en ritueelgebruik wordt vermeden.
- *Met het gebruik van niet-religieuze vormen* worden ook andersgelovige bewoners en bewoners met een niet-religieuze achtergrond uitgedaagd en in de viering betrokken.
- *Open alle zintuigen.* De viering is meer belevingsgericht als er behalve gehoord ook gezien, gevoeld en zelfs geproefd kan worden.
- *Ook het lichaam doet mee.* Bewoners zijn geen toeschouwers maar bewegen fysiek mee in de viering.
- *Bewoners vertellen indirect hun 'verhaal'.* Als het thema van de viering in voorafgaande gespreks- en therapiegroepen aan de orde komt, kan de inbreng van bewoners in de viering worden gedeeld en herkend.
- *Benut talenten van bewoners.* Diverse vaktherapeuten spelen hierin een cruciale rol.
- *Eet samen.* In veel culturen gaan vieren en eten samen. Het gaat er vaak niet om wat je ervan opgestoken hebt, maar of het gezellig was.

Attry Ramdhani (hindoe geestelijk verzorger en pandit in Maasveld) onderstreept de waarde van deze vorm van interculturele zorg: 'Vieringen met openheid en respect voor elkaars geloof brengt de bewoners van Maasveld bij elkaar en voorziet zo in de be-

hoeft van een veelkleurige groep. Voorwaarde is wel dat de viering een inclusief karakter heeft en rituelen open en alledaags zijn.’

Voorbeeld Paaslenteviering

Om organisatorische redenen vindt de viering plaats in de Stille Week. We vieren nog niet de uitbundigheid van Pasen, omdat deze wacht tot zondag. Na een inleidend deel heeft het programma de volgende opbouw:

1. het leven delen
2. stilstaan bij het lijden
3. nieuw leven

Hiermee is de viering een drieluik van thema's van Witte Donderdag, Goede Vrijdag en Pasen in één viering. Ter inleiding wordt bij elk 'luik' het thema kort toegelicht. De viering bevat meer gedichten en muziek dan hieronder wordt beschreven.

Aanvang

Na een muzikaal onthaal en een woord van welkom wordt de Paaskaars aangestoken. De bewoners beantwoorden dit ritueel met het zingen van 'Als alles duister is' (Taizé). Dit lied is hen bekend uit de gespreksgroepen.

Het leven delen

Als inleiding staan we er bij stil dat we verbinding met elkaar zoeken door werkelijke ontmoeting. De bewoners worden uitgenodigd zich voor elkaar te openen door middel van het voorgedragen gedicht 'Ontvang mij'.

Ontvang mij
houd mij niet gevangen

ontvang mij
geef mij ruimte

ontvang mij
geef mij een nieuwe kans

ontvang mij
open je voor wie ik ben

zet mij in het licht

Marinus van den Berg

Hierop volgt een gezongen hindoeïstische mantra als een bede om heil, rust en zegen. Na een persoonlijke vredeswens aan ieder door middel van een fysieke handdruk, eten de bewoners met elkaar een kleine hindoeïstische lekkernij. Hier nemen we de tijd voor. De muziektherapeut begeleidt dit met muziek.

Stilstaan bij het lijden

In een beeldvoorstelling op scherm worden twee religieuze lijdensverhalen gepresenteerd. Het lijden komt in alle wereldreligies voor als een existentieel menselijke ervaring. Met weinig gesproken woorden en een kleurrijke Kruiswegstatie wordt het lijdensverhaal van Jezus voorgedragen. De dans-therapeut beeldt lichamelijk een aantal emoties uit en nodigt de bewoners uit haar hierin te volgen, bijvoorbeeld angst (Jezus in Getsemane) en liefde (Maria verzorgt het lichaam van Jezus). Na dit beeldverhaal wordt de Paaskaars gedooft. 'Nu gaat het licht uit!'

Delen van elkaars vertrouwde verhalen, gebruiken en rituelen

Na een muzikaal intermezzo volgt als parallel beeldverhaal de lijdensweg van de Indiase brahmanenzoon Siddharta Gautama (na zijn verlichting de Boeddha). In hun fysieke deelname aan het verhaal ervaren bewoners bijvoorbeeld hoe onrustig het lichaam voelt bij het ongeremd najagen van verlangens (graaien) en hoe daartegenover het lichaam in rust voelt. Door het aanspreken van het lichaam naast de (beperkte) cognities worden de verhalen een fysieke ervaring.

Na de verlichting van de Boeddha wordt bij het zingen van een hindoeïstische mantra een diya³ ontstoken. Hoewel de Paaskaars nog is gedooft, trekt het licht van de Boeddha al voor ons uit.

*Tamso ma jyoti gamaya
(Leid mij van duisternis naar het licht)*

Nieuw leven

In een korte eenvoudige toespraak met enkele verwijzingen naar de beide verhalen, wordt stilgestaan bij voor iedereen herkenbare ervaringen van lijden, opstaan en nieuw leven. Maar vooral wordt de inbreng van deelnemende bewoners uit de gespreksgroepen (in Maasveld laagdrempelig koffieuurtje genoemd) gedeeld. Voorafgaand aan de viering is nieuw leven het onderwerp geweest. De toespraak is uitdrukkelijk geen verkondiging waarbij de bewoners de ontvangers zijn van mijn boodschap. De bood-

Er wordt geluisterd, maar ook gezien, gevoeld en zelfs geproefd

schap gaat van de bewoner uit en keert in dit plenaire moment als een boemerang terug naar de bewoner. Mevrouw Janssen⁴ gaat rechtop in haar rolstoel zitten als ze haar eigen woorden terughoort: 'Ik leef op wanneer mijn kleinkinderen bij me zijn'. In de viering krijgt de bewoner, die zich soms moeilijk hoorbaar kan maken, een stem.

Pasen is een lenteviering, zoals ook het kleurrijke en uitbundige Holi-Phagwa (hindoeïstisch⁵). Deze parallel wordt kort toegevoegd. Om ook aan te sluiten op het levensgevoel van de oudere Rotterdammer, begeleidt de muziektherapeut het bekende levenslied 'Tulpen uit Amsterdam'.

In de schildergroep hebben deelnemende bewoners hun wensen voor een betere wereld in schilderijen uitgewerkt. Deze worden als PowerPointpresentatie in de viering getoond en functioneren, samen met enkele toelichtende woorden, als seculiere beelden. Het kunstwerk 'Begrip' van mevrouw Andrea toont bijvoorbeeld twee handen die elkaar vasthouden en verbeeldt haar actuele verlangens 'dat er meer begrip is voor vluchtelingen'.

Ilse Meijer (creatief therapeut): 'De werken worden over een ruime periode voorafgaand aan de viering gemaakt. Hierdoor gaat de viering en wat er gevierd wordt werkelijk leven voor de deelnemers. Zij ervaren dat zij niet alleen maar leuk aan het kleuren zijn, maar dat de werken gewicht krijgen door hun rol in een ritueel. Het gevoel van trots, dat het eigen gemaakte werk tentoongesteld wordt, zorgt voor een stuk kracht en bestaansrecht.'

De viering wordt afgesloten met een zegenwens.

Samen eten!

Aansluitend op de viering nemen we alle tijd om met elkaar te genieten van drankjes en uiteenlopende hindoestaanse hapjes. Vieren, ontmoeten en samen eten horen wezenlijk bij elkaar.

Een islamitische bewoner vraagt druk zwaaiend mijn aandacht. Doorgaans houdt zij afstand van levensbeschouwelijke bijeenkomsten. Een van de gepresenteerde schilderijen was van haar. Als ik naast haar ga zitten, zegt ze glunderend: 'Jij hebt het toch ook goed gezien? Mijn schilderij was mooi hè?' Ik antwoord: 'Ja, mevrouw Bhujang,⁴ dat heeft u mooi gedaan. U straalt nog steeds'.

Diederick Lanzing is geestelijk verzorger bij Laurens, onder ander op de zorglocatie Maasveld. Daarnaast heeft hij als mindfulnesstrainer zijn eigen praktijk NEEM DE TIJD.

Noten

- 1 www.pharos.nl en CBS StatLine 2011.
- 2 P. Matze (2013). Ken jezelf en de ander! Over geestelijke verzorging aan oudere migranten. Knelpunten en aanbevelingen. TGV, 16(69), 24-28.
- 3 Een traditioneel hindoeïstisch lichtje bestaande uit een gebakken kleipotje met geklaarde boter en een lontje.
- 4 Omwille van de privacy worden bewoners hier met een andere naam genoemd.
- 5 Zie voor meer informatie bijvoorbeeld: www.vijfeewenmigratie.nl/verhaal-achter-holi-phagwa-hindoestaanse-lentefeest.